

SPÓŁKA AKCYJNA – CHARAKTER, ORGANIZACJA, SPOSÓB FUNCKJONOWANIA

Spółka akcyjna jest trzecim typem spółki kapitałowej. Działa ona w oparciu o kapitał zakładowy, który dzielony jest na akcje. Za spółkę akcyjną działają jej organy a zasady odpowiedzialności osób wchodzących w skład tych organów są zbliżone do reguły ze spółki z o. o. Spółka akcyjna jest podmiotem o charakterze korporacyjnym, co oznacza, że mamy do czynienia, co do zasady, z kilkoma podmiotami, które tworzą pewną wspólnotę. Powodem utworzenia takiej wspólnoty jest dążenie do osiągnięcia wspólnego celu.

Kapitałowy charakter wyraża się przede wszystkim w trzech istotnych cechach konstrukcji spółki akcyjnej. Po pierwsze, warunkiem przystąpienia do korporacji jest wniesienie do jej majątku przez każdego, kto chce w niej uczestniczyć, określonej wartości, czyli wkładu. Wartość wszystkich wniesionych przez uczestników wkładów tworzy kapitał zakładowy korporacji. Po drugie, zakres praw i związanych z nimi obowiązków uczestnika korporacji, czyli jego status w spółce akcyjnej, jest wyznaczony przez proporcję, w jakiej jego wkład pozostaje do całego kapitału zakładowego, czyli jaki jest jego udział w tym kapitale. Oznacza to, że status uczestnika korporacji w spółce akcyjnej zależy od wielkości majątku, jaki został wniesiony do niej przez uczestnika. Decydujące znaczenie ma więc raczej nie to, że jest on jej uczestnikiem, lecz to, ile wprost lub pośrednio zapłacił korporacji za to uczestnictwo. Po trzecie, uczestnictwo w spółce akcyjnej jest pochodne od udziału wspólnika w kapitale zakładowym. Wyraża się to w tym, że status akcjonariusza uzyskuje się poprzez objęcie udziału w kapitale zakładowym lub jego nabycie od osoby, która już ten status posiada.

Zgodnie z przepisami ksh kapitał zakładowy nie może być niższy niż 100 tys. zł. Dzieli się on na akcje o równej wartości nominalnej, a wartość jednej akcji nie może być niższa niż 1 gr. kapitału zakładowego nie można odrywać od majątku spółki akcyjnej, precyzyjniej rzecz ujmując – majątku rozumianego jako ogół praw jej przysługujących. Nie można go jednak utożsamiać z aktualnym majątkiem spółki, lecz jest to określona w złotych wielkość majątku, który spółka powinna utrzymywać przez cały czas swojego istnienia. Zgodnie z koncepcją kapitału zakładowego przyjętą w prawie polskim, a także w prawie wspólnotowym spółka, aby uzyskać osobowość prawną, musi zgromadzić określony majątek własny. Konstrukcja kapitału zakładowego zapewnia więc przede wszystkim dostarczenie tego wymaganego przez przepisy majątku. Przyjęty mechanizm tworzenia kapitału zakładowego zobowiązuje wobec tego każdego, kto chce uzyskać status akcjonariusza do

wniesienia do majątku spółki określonej wartości (wkładu). Nie jest to czysty zabieg rachunkowy, lecz realna transakcja majątkowa pomiędzy spółką a akcjonariuszem. Tymczasem rola kapitału zakładowego polega przede wszystkim na umożliwieniu finansowania działalności spółki. Także ta część majątku, która powstaje z wkładów wspólników (kapitał zakładowy), może ulegać zmianom w trakcie funkcjonowania spółki. To, że spółka ma określony w statucie kapitał zakładowy, nie oznacza wobec tego, że jej majątek w każdej chwili ma co najmniej wartość kapitału zakładowego. Stałość kapitału zakładowego rozumiana może być tylko jako obowiązek spółki sprowadzający się do tego, że powinna ona mieć majątek równy co najmniej kapitałowi zakładowemu. Wobec tego nie jest wykluczone, że pomiędzy wielkością kapitału zakładowego a wielkością majątku spółki będą zachodziły rozbieżności.

Spółka akcyjna powstaje z momentem jej zawiązania przez jeden lub kilka podmiotów. Natomiast zawiązanie oznacza podpisanie umowy spółki. Statut musi być sporządzony w formie aktu notarialnego. Minimalną treść umowy określają przepisy prawa, co oznacza, że dopuszczalna jest modyfikacja jak i dodanie dodatkowych kwestii do umowy, o ile nie są one sprzeczne z naturą spółki akcyjnej lub dobrymi obyczajami. Z chwilą zawiązania spółki i objęciem akcji powstaje spółka akcyjna w organizacji, która jest ułomną osobą prawną. Dopiero z chwilą wpisania takiej spółki do KRS-u uzyskuje ona osobowość prawną. Warunkiem uzyskania wpisu jest potwierdzenie przez zarząd, że wkłady na akcje zostały wniesione i kapitał zakładowy wynosi co najmniej 100 tys. zł.

Podczas tworzenia spółki akcyjnej występują założyciele. Jest to szczególna kategoria podmiotów, która nie występuje przy innych spółkach i oznacza osoby (fizyczne lub jednostki organizacyjne), które zmierzają do utworzenia spółki akcyjnej. Założyciele nie muszą być akcjonariuszami. W takim wypadku ich rola kończy się po zarejestrowaniu spółki. W przypadku objęcia akcji za wkłady stają się akcjonariuszami i mają wpływ na dalsze losy spółki.

W spółce akcyjnej istotną rolę odgrywa statut, który możemy traktować jako umowę o charakterze organizacyjnym lub jako handlową czynność kreującą. Zawiera on podstawowe reguły funkcjonowania spółki akcyjnej w związku z tym ustawodawca po części reguluje go za pomocą przepisów ustawowych. W szczególności po, aby chronić mniejszościowych akcjonariuszy jak i wierzycieli spółki. Po pierwsze, w art. 304 § 1 KSH wskazano na te elementy, które powinien określać każdy statut. Założyciele nie mają więc żadnego wyboru i pod rygorem odmowy zarejestrowania spółki muszą te postanowienia umieścić w statucie. Po drugie, w art. 304 § 2 KSH wskazano na postanowienia, które co prawda nie muszą wystąpić

w każdym statucie, ale jeżeli założyciele zamierzają, aby w konkretnej spółce akcyjnej jej konstrukcja zawierała określone elementy dopuszczalne przez ustawę, których skuteczność zależy od statutu, to muszą się one w nim znaleźć. Przepis art. 304 § 3 KSH zawiera ogólne potwierdzenie, że gdy KSH zezwala na uregulowanie określonych kwestii odmiennie, niż przewiduje sama ustawa, takie postanowienie statutu jest w pełni dopuszczalne.

STATUS AKCJONARIUSZY

Zakres praw i obowiązków akcjonariuszy określa w pierwszej kolejności ustawa a w dalszej statut spółki. Fakt posiadania praw i obowiązków jest immanentnie związany z koniecznością posiadania akcji, które stanowią prawo podmiotowe akcjonariusza, z którym związane są jego uprawnienia o charakterze majątkowym i korporacyjnym względem spółki. Do podstawowych praw majątkowych akcjonariuszy należą:

- a) prawo do dywidendy – inaczej zwane prawem do udziału w rocznym zysku spółki. Zyski spółki mogą mieć różne pochodzenie. Może to być działalność gospodarcza, oprocentowanie wkładów pieniężnych, czy zbycie składników majątkowych. Jest to prawo o charakterze bezwzględny, którego nie można wyłączyć. Jednakże nie oznacza to, że spółka ma obowiązek dzielenia się zyskiem. Decyzję w tym zakresie podejmuje walne zgromadzenie. Zysk przeznaczony przez walne zgromadzenie na dywidendę rozdziela się co do zasady w stosunku do liczby akcji, jednakże jeżeli akcje nie są całkowicie pokryte – zysk rozdziela się w stosunku do dokonanych wpłat na akcje. Kwota do podziału nie może przekraczać zysku za ostatni rok obrotowy, powiększonego o niepodzielone zyski z lat ubiegłych oraz o kwoty przeniesione z utworzonych z zysku kapitałów zapasowego i rezerwowych, które mogą być przeznaczone na wypłatę dywidendy. Punktem wyjścia określenia podstawy naliczenia dywidendy jest zatem zysk za ostatni rok obrotowy. Przez kapitał zapasowy i rezerwowy należy zaś rozumieć wyłącznie te kapitały, które utworzono z zysku a nie np. *agio*. Dywidenda zaś przysługuje tym osobom, które były akcjonariuszami w dniu podjęcia uchwały o przeznaczeniu zysku na dywidendę. W tym dniu powstaje wierzytelność akcjonariusza względem spółki, której treścią jest możliwość żądania od spółki wypłaty kwoty dywidendy w terminie wymagalności tej wierzytelności. Wypada zauważyć, że grono uprawnionych, określone według dnia podjęcia uchwały, może nie pokrywać się z danymi wynikającymi z księgi akcyjnej.
- b) Prawo poboru – warunkiem skorzystania z tego prawa jest podwyższenie kapitału zakładowego w drodze subskrypcji zamkniętej, która polega na zaoferowaniu akcji

wyłącznie akcjonariuszom, którym służy pierwszeństwo objęcia akcji w podwyższonym kapitale zakładowym. Należy ją odróżnić od subskrypcji prywatnej, która polega na złożeniu przez spółkę oferty indywidualnie oznaczonemu adresatowi i jej przyjęciu. Jak również czym innym jest subskrypcja otwarta, która charakteryzuje się tym, że oferta objęcia nowych akcji jest skierowana do osób, którym nie służy prawo poboru. Prawo poboru służy utrzymaniu dotychczasowej proporcji posiadanych akcji. Jest ono ustawowym prawem pierwszeństwa objęcia przez dotychczasowych akcjonariuszy akcji nowych emisji w stosunku do liczby posiadanych akcji.

- c) Prawo do udziału w kwocie likwidacyjnej jest uprawnieniem akcjonariusza do przeniesienia na niego odpowiedniej części majątku spółki, powstałego w wyniku postępowania likwidacyjnego, jeżeli po zaspokojeniu wierzycieli pozostała jeszcze jakaś część majątku spółki, która może być rozdysponowana między akcjonariuszami. Sam podział natomiast następuje co do zasady w stosunku do dokonanych przez każdego akcjonariusza wpłat na kapitał zakładowy.
- d) Prawo do pozbycia się akcjonariuszy mniejszościowych jest szczególnego rodzaju uprawnieniem, które przysługuje większościowym akcjonariuszom (posiadającym łącznie 95% kapitału zakładowego) przeciwko mniejszościowym (posiadającym mniej niż 5% kapitału), aby przez walne zgromadzenie wypchnąć drobnych wspólników.
- e) Prawo do żądania przymusowego odkupienia akcji i opuszczenia spółki jest po części odwróconym powyżej żądaniem, z którym tym razem mogą wystąpić mniejszościowi akcjonariusze (reprezentujący nie więcej niż 5% kapitału zakładowego), aby większościowi akcjonariusze (posiadający co najmniej 95% kapitału zakładowego) wykupili ich akcje.

Podstawowymi prawami korporacyjnymi są zaś:

- a) Uprawnienie do uczestniczenia w walnym zgromadzeniu. Jest to prawo bezwzględne, którego nie można wyłączyć. Każdy akcjonariusz musi wykazać swoje uprawnienie przez okazanie akcji, jeśli jest na okaziciela, a w przypadku akcji imiennych umożliwienia identyfikacji.
- b) Prawo głosu na walnym zgromadzeniu ma co do zasady charakter bezwzględny, choć może podlegać ograniczeniu a niekiedy nawet wyłączeniu (akcja niema). Każda akcja daje prawo do jednego głosu na walnym zgromadzeniu. Akcjonariusz może głosować odmiennie z każdej z przysługujących mu akcji. Prawo głosu przysługuje dopiero od dnia pełnego pokrycia akcji, chyba że statut stanowi inaczej.

- c) Uprawnienie do zaskarżania uchwał. Akcjonariusz uprawniony jest do dochodzenia wzruszenia uchwały walnego zgromadzenia w drodze odpowiedniego powództwa (o uchylenie uchwały bądź stwierdzenie jej nieważności). To uprawnienie może być traktowane jako narzędzie ochrony akcji – prawa podmiotowego – realizowanej wbrew woli większości akcjonariuszy, wyrażonej w uchwale walnego zgromadzenia.
- d) Prawo do informacji, które polega na możliwości żądania od spółki udzielenia informacji. Zakres uprawnienia akcjonariusza do uzyskiwania informacji jest jednak ograniczony, bo nie przysługuje mu prawo indywidualnej kontroli spraw spółki. Na tle uregulowań ksh wyróżnić można 3 tryby udzielania akcjonariuszowi informacji przez spółkę. Pierwszy z nich sprowadza się do obowiązku udostępniania akcjonariuszom określonych dokumentów, takich jak np. roczne sprawozdania finansowe, raporty biegłych rewidentów, sprawozdania rady nadzorczej, odpisy wniosków w sprawach objętych porządkiem obrad walnego zgromadzenia, względnie obowiązku ogłaszania określonych danych. Drugi tryb polega na udzieleniu przez zarząd informacji każdemu akcjonariuszowi, niezależnie od poziomu jego udziału w kapitale zakładowym spółki, dopuszczonemu do udziału w walnym zgromadzeniu, podczas jego obrad (albo – w uzasadnionych przypadkach – w terminie 2 tygodni od dnia zakończenia walnego zgromadzenia), jeżeli jest to uzasadnione dla oceny sprawy objętej porządkiem obrad. W trzecim trybie możliwe jest udzielenie informacji poza walnym zgromadzeniem, w szerszym niż w drugim trybie zakresie, ponieważ dotyczących spółki.

Na koniec należy jeszcze wspomnieć o prawach mniejszości, przez które rozumie się szczególne uprawnienia przyznane akcjonariuszom tylko wówczas, gdy dysponują oni określonym ułamkiem kapitału zakładowego, przy czym nie ma znaczenia posiadana przez nich liczba głosów czy też uprzywilejowanie akcji. Ochrona praw mniejszości polega na konstruowaniu instrumentów prawnych gwarantujących zrealizowanie określonych uprawnień akcjonariuszy mimo odmiennego zdania i działania prawnego większości. Prawa mniejszości najczęściej polegają na oddziaływaniu na organy spółki poprzez wymuszenie na nich określonego sposobu postępowania. Prawa te przysługują akcjonariuszom mniejszościowym na podstawie ustawy, ale mogą być także zmodyfikowane (zawsze na korzyść mniejszości), względnie ustanowione postanowieniami statutu.

Podstawowym prawem mniejszości reprezentującej nie mniej niż 1/20 kapitału zakładowego jest opisane uprawnienie do żądania zwołania nadzwyczajnego walnego zgromadzenia. Kolejnym prawem jest możliwość żądania przez akcjonariuszy reprezentujących co najmniej 1/20 kapitału zakładowego umieszczenia określonych spraw w

porządku obrad najbliższego walnego zgromadzenia. Idąc dalej, akcjonariusze posiadający 1/10 kapitału zakładowego reprezentowanego na konkretnym walnym zgromadzeniu mogą zażądać sprawdzenia listy obecności przez specjalną, co najmniej trzyosobową komisję, wybraną przez walne zgromadzenie, przy czym wnioskodawcom przysługuje prawo wyboru jednego członka komisji. Akcjonariusze reprezentujący co najmniej 1/5 kapitału zakładowego mogą żądać, by wybór rady nadzorczej został dokonany przez najbliższe walne zgromadzenie w drodze głosowania oddzielnymi grupami, nawet gdy statut przewiduje inny niż przez walne zgromadzenie sposób powołania rady nadzorczej.

Przechodząc do obowiązków akcjonariuszy należy zaznaczyć na wstępie, że akcjonariusze są zobowiązani jedynie do świadczeń określonych w umowie spółki. Podstawowym obowiązkiem jest wniesienie pełnego wkładu na akcje. Akcjonariusz nabywa akcje zobowiązując się do ich pokrycia, które następuje wniesieniem wkładów pieniężnych lub aportu. Inne obowiązki związane są z akcjami imiennymi, które można obarczyć obowiązkiem powtarzających się świadczeń niepieniężnych. Te enigmatyczne określenie powinno być dokładnie opisane w statucie, ponieważ świadczenia powtarzające się to świadczenia okresowe, jednorazowe, rozłożone na raty albo ciągłe. Zbycie akcji pociąga za sobą przejście obowiązku powtarzających się świadczeń niepieniężnych na nabywcę.

DO OPRACOWANIA MATERIAŁU WYKORZYSTANO:

A. Kidyba, *Prawo handlowe*, 17 wydanie, Warszawa 2015

A. Szumański (red.), *Prawo spółek handlowych. Tom 2a. System Prawa Handlowego*, wydanie 3, Warszawa 2019